

GRADA**GRAČANIČKI
GLASNIK**časopis za kulturnu
historijuBroj 40, godina XX,
novembar, 2015.
[str. 65-70]

© Monos 2015

Prvi dolazak Mehmeda Spahe u Gračanicu, 23. 12. 1922.

Mina Kujović

U prilogu se govori o prvom dolasku Mehmeda Spahe, lidera Jugoslovenske muslimanske organizacija, kao najjače političke grupacije Muslimana (Bošnjaka) u vrijeme monarhističke Jugoslavije. Dokument, na kojem se temelji, značajan je po tome što upotpunjuje dosadašnja saznanja o aktivnosti JMO na području Gračanice i donosi više do sada nepoznatih podataka o izboru njenog rukovodstva u tom gradu.

Ključne riječi: Jugoslovenska muslimanska organizacija, Mehmed Spaho, Gračanica, Mujaga Muftić, Ahmet-aga Širbegović

Dr. Mehmed Spaho spada među najznačajnije ličnosti bosanskohercegovačkih muslimana u prvoj polovini 20. stoljeća. On je čovjek koji je uspio da za 20 godina, u periodu od 1919. do 1939. godine, od mladog intelektualca i relativno nepoznatog lokalnog političara izraste u lidera stranke, Jugoslovenske muslimanske organizacije (JMO), ali i u veoma popularnog političara koji je u šest vlada Kraljevine SHS/Jugoslavije zauzimao resore: šumarstva i ruda, trgovine, financija i saobraćaja. Najduže je proveo u resoru saobraćaja, gdje ga je zatekla i smrt, 1939. godine. U svom političkom djelovanju (i u opoziciji i kao član Vlade) ispoljavao je visok stepen političke mudrosti i takta. Da bi ostvario dugoročne ciljeve stranke, "stiješnjen" između Beograda i Zagreba, bio je sklon da pravi razne kompromise, uvjeren da su korisni za Bosnu i bošnjački narod. Neki njegovi potezi nisu nailazili na razumijevanje u široj javnosti, posebno kada je "okrenuo leđa" Mačeku i, napustivši opoziciju, ušao i režimsku vladu Milana Stojadinovića, 1936. U tom periodu protivnici su ga optuživali i za nepotizam, naročito poslije izbora njegovog brata Fehima, prvo za naiba

(1936.), a zatim i za reis-ul-ulemu Islamske zajednice u Kraljevini Jugoslaviji 1938. godine.

Međutim, bez obzira na političke kompromise i taktiku, Mehmed Spaho nikada nije odstupao od temeljnih principa političke stranke koju je vodio, posebno u pogledu jugoslovenstva i položaja Bosne i Hercegovine i bosanskih muslimana u tadašnjoj državi. Boreći se za te principe, Spaho je obilazio teren, agitovao i propagirao stranački program u mnogim gradovima Bosne i Hercegovine, djelujući kao aktivista i neprikosnoveni lider stranke. Između ostalih jedan takav stranački skup održao je 23. decembra 1922. godine u Gračanici, u dvorištu gračaničke medrese. Osim Spahe na zboru je govorio i istaknuti aktivista JMO Hamzaliya Ajanović. "Oni su govorili pred oko 1000 prisutnih, uglavnom Muslimana sa sela koji su", kako u svom izvještaju navodi tadašnji kotarski predstojnik Gračanice Rudolf Nestlang, "govornike mirno saslušali bez ikakvih upadica bilo povoljnih ili nepovoljnih.

Ovaj izvještaj dokumentuje živu aktivnost na terenu Spahine pobjedničke struje nakon poznatog raskola u JMO 1921. godine na "ljevičare" (Spahinovece) i "desničare" koje je predvodio Ibrahim ef. Maglajlić. "Desničari" će potom osnovati svoju stranku, pod nazivom Jugoslovenska muslimanska narodna organizacija (JMNO), koja će, nakon neuspjeha na izborima 1923. godine, nestati sa političke scene. Izvještaj pokazuje da su "spahinovci", takoreći odmah nakon spomenutog raskola krenuli u akciju na terenu da bi objasnili svoja stanovišta i pridobili članstvo na svoju stranu, kao i glasače u već najavljenim parlamentarnim izborima, koji su održani 18. 3. 1923. godine. Nerijetko su takvi skupovi bili i u funkciji konsolidacije mjesnih stranačkih rukovodstava. I na ovom skupu u Gračanici konstituisan Kotarski odbor JMO za Gračanicu, na čelu sa izabranim, umjesto dotadašnjeg privremenog predsjednika Stranke. Za lokalnu historiografiju ovaj

dokument je važan zato što donosi pouzdan podatak o prvom dolasku Mehmeda Spahe u Gračanicu i što dopunjuje, odnosno ispravlja neka naša dosadašnja saznanja o posjetama tog velikog bošnjačkog lidera Gračanici.¹

Dokument je pohranjen u arhivskom fondu: Pokrajinska uprava za Bosnu i Hercegovinu među prezidijalnim/povjerljivim spisima za 1922. godinu. U prilogu donosimo njegov integralni tekst, te faksimile njegove prve i zadnje stranice.²

Kotarski ured u Gračanici

Broj:99/prez. dne 23. 12. 1922.

Održavanje javnog političkog zbora Jugoslavenske

Muslimanske Organizacije u Gračanici

POKRAJINSKOJ UPRAVI U SARAJEVU

Sa izvještajem, da se je dne 23. decembra o.g. održao u Gračanici javni zbor pod vedrim nebom /u ograđenom prostoru u avliji ovdašnje medrese/ Jugoslavenske Muslimanske Organizacije, sa slijedećim dnevnim redom:

1/ Izvještaj narodnih poslanika Dr. Mehmeda SPAHE i Hamzaliye AJANOVIĆA o dosadašnjem radu.

2/ Izbor kotarskog odbora.

Taj dan u kojem se održavala spomenuta skupština imao je ujedno biti dan organizacije Jugoslavenske Muslimanske Organizacije u ovom kotaru.

1 U *Gračaničkom glasniku*, broj 38, u prilogu objavljenom u rubrici *Građa*, povodom 75. godišnjice smrti Dr. Mehmeda Spahe, koji je priredio dr. sc. Omer Hamzić, navodi se da je Mehmed Spaho, kao vođa JMO, u tri navrata dolazio na političke zborove u Gračanicu, kao poznato i snažno uporište njegove stranke. Bilo je to, 26. februara 1926. godine kad je, kako autor navodi, Dr. Spaho prvi put posjetio Gračanicu, zatim 4. septembra 1927. i treći put 26. februara 1936. godine. (Dr. sc. Omer Hamzić, Povodom 75. godišnjice smrti Mehmeda Spahe – veličanstveni dočeci u Gračanici, *Gračanički glasnik*, 38., Gračanica 2014., 133-144) Za razliku od navedenih tvrdnji, na osnovu priloženog dokumenta, možemo zaključiti da je Mehmed Spaho prvi puta posjetio Gračanicu tri godine ranije, dakle, 23. 12. 1922., nakon kojeg će uslijediti još tri njegova dolaska, koje autor spomenutog članka navodi.

2 Arhiv Bosne i Hercegovine, Pokrajinska uprava za Bosnu Hercegovinu, prez. 14531/22

Skupština je bila dobro posjećena, poime-nice od Muslimana sa sela, jer je taj dan bio ujedno pazarni dan te se broj prisutnih može računati sa 1000 osoba, samih Muslimana sa izuzetkom od nekoliko osoba nemuslimana.

Kao oblasni izaslanik lično, koji je prije početka skupštinskog rada pročitao prisutnima naredbu pokrajinske uprave u Sarajevu od 5. septembra 1922. broj 10.374 prez. odnoseću se na uzdržavanje reda i mira na javnim zborovima.

Skupština je protekla u potpunom redu i miru bez ikakvih upadica, dapače i bez akklamacija i bez odobravanja za vrijeme trajanja govora pojedinih govornika.

Skupštinu je otvorio izabrani privremeni predsjednik Ahmetaga ŠIRBEGOVIĆ trgovac, koji je najprije podijelio riječ Dr. SPAHI a zatim AJANOVIĆU. Drugih govornika osim spomenute dvojice narodnih poslanika nije bilo.

Dr. SPAHO govorio je mirno i umjereno nenapadajući nikoga niti lično niti paušalno. SPAHO je najprije iznio historijat J. M. O. od njezinog osnutka pred izbore godine 1920. pa sve do danas te je skrenuo osobitu pažnju rascjepu u J. M. O. navodeći kao uzrok rascjepu okolnost da se narodni poslanici J. M. O. nisu mogli složiti u pitanju, da li se naša država imade urediti centralistički ili decentralistički te je spomenuo, da je ona grupa narodnih poslanika, kojoj je on stajao na čelu, zastupala mišljenje, da treba ostaviti pokrajinske vlade sa pokrajinskim skupštinama, koje bi imale rješavati pitanja tičući se odnosa pokrajine, a centralna vlada u Beogradu, zajedno sa NARODNOM skupštinom, da bi imala rješavati krupna državna pitanja, dočim je druga grupa narodnih poslanika na čelu sa muftijom Maglajlićem protivnog mijenja. Pri tome je naročito prisutnim razjasnio, da se decentralizacija državne uprave nema smatrati tako, da bi se država cijepala, već država imade da ostane jedinstvena kao što je i danas i to Kraljevina što je i danas.

Zatim je tumačio prednosti državne uprave sa pokrajinskim vladama i pokrajinskim skupštinama time, da je naravna stvar da pokrajinske uprave sa svojim skupštinama može bolje poznavati potrebe naroda dotične pokrajine, nego li centralna vlada, te je kao primjer spomenuo, da se u finansijskom zakonu, u budžetu nisu uzele dovoljno u obzir prosvjetne potrebe u Bosni, jer je dotična stavka u budžetu daleko preniska prema ovdašnjim potrebama, dok su u iste svrhe u Srbiji u votirane velike svote.

Spomenuto pitanje u klubu narodnih poslanika J.M.O. dovelo je do rascjepa u stranici nakon toga, što je i centralni odbor i zemaljska skupština prerasla pitanje rascjepa i donijela zaključak o rascjepu.

Zatim je ukratko govorio o dosadanjem radu naglasivši da su izglasali USTAV temeljni zakon svake države i agrarni zakoni za Bosnu i Hercegovinu, a za ovaj potonji je prijatno jedino to, da ga vlada sporo provada.

Konačno je istaknuto, da pošto je Narodna skupština raspuštena, da stojimo opet pred izborima, koji će biti 18. marta 1923. i pozvao je prisutne, neka kod budućih izbora glasaju za ona lica, u koje imaju povjerenje, ali neka se nikako ne cijepaju, već neka idu jedinstveno u izbore kao i godine 1920. i naročito ih o tome, ko imade pravo glasa i pozvao ih, da se svaki pojedinu bilo lično bilo po kome drugome osvjedoči, da li je u birački spisak unešen, ili nije i poučio je prisutne o pravu reklamacije.

Hamzaliya AJANOVIĆ govorio je također mirno i umjereno ne vrijeđajući i nenapadajući nikoga te je istaknuo, da J. M. O. propagira također narodno jedinstvo, i slogu sa svom ostalom braćom nemuslimanske vjere, isto tako jedinstvenu državu, Kraljevinu, kao što je danas, ali da J. M. O. uz narodno jedinstvo, uz slogu sa braćom Srbima i Hrvatima, traži i jednaka prava sa ostalom braćom, a ta jednakost prava nije se do sada svuda pokazala te kao primjer naveo, da su skuparinski ili obiteljski doplatci n.pr. za pravoslavno

КОТАРСКИ УРЕД У ГРАЧАНИЦИ

Број: 999/ през. ад

дне 23. децембра 1922.

Обдржавање јавног политичког
збора Југославенске Мусли-
манске Организације у Грачаници.

При 1455/22

ПОКРАЈИНСКОЈ УПРАВИ

Сарајево

Са извјештајем, да се је дне 23. децембра о.г.
обдржавао у Грачаници јавни политички збор под ведрим
небми / у ограђеном простору у авлији овдашње медресе/
Југославенске Муслиманске Организације, са слиједећим
дневним редом:

1/ Извјештај народних посланика Др. Мехмеда СПАХЕ
и Хамзалије АЈАНОВИТА о досадашњем раду.

2/ Избор котарског одбора.

Тај дан у којем се обдржавала споменута скуп-
штина имао је уједно бити дан организације Југославенске
Муслиманске Организације у овоме котару.

Скупштина је била добро посјећена, поименце од
Муслимана са села, јер је тај дан био уједно пазарни дан
те се број присутних може рачунати са 1000 особа, самих
Муслимана са изузетком од неколико особа Номуслимана.

Као областни изасланик на томе збору био је пот-
писати котарски предстојник лично, који је прије почетка
скупштинског рада прочитао присутнима наредбу покрајинске
управе у Сарајеву од 5. септембра 1922. број 10.374 през.
односећу се на издржавање реда и мира на јавним зборовима.

Скупштина је протекла у потпуном реду и миру
без икаквих упедица, дапаче и без акламација и без

без икаквих упадица било повољних или неповољних, по говорнике. Након свршених говора **ускликнуо је председник** скупштине говорницима „**И в и о**“ те су то и присутни дјеломично попутрили и није се показивало никако одушевљење међу скупштинарима.

Утисак сам добио тај, да је народ говорнике сасвим апатично саслушао те се о успјеху те скупштине за својепо житељство по **Ј.М.О.** данас још не може оцијенити.

Након тога конституисао се је **котарски одбор** **Ј.М.О.** у Грачаници те су у одбор ушли као:

Председник **Мујага Нутић**

Подпресједник **Ахметага Ширбеговић,**

Тајник: **Хасиз Салим А љ и ћ,**

Благајник: **Сабит еф. Агановић,**

Одборници: **Хасиз Мустафа еф. Шимић, Мухаремага**
Мујачић, Хиззага Хизметовић и ~~Хизметовић~~ Решидбеговић сви из Грачанице.

Након тога били су изабрани делегати за окружну и земаљску скупштину и то **Мујага Нутић, Ахметага Ширбеговић** из Грачанице, **М. Салих Нурикић** из Врановића и **Хусејн еф. Тур и ћ** из Лукавице, који ће са свим делегатима из **Б. и Х.** изабрати кандидате за Народну скупштину.

Овај се извјештај истодобно предлаже:

Министарству Унутрашњих Дела, Одјелене за
Босну и Херцеговину у Београду, Министарству Унутрашњих Дела
одјелене Јавне Безбедности и окружном начелству у Тузли.

Котарски предстојник:

14551
24/12
ab

St. Milićević
1922 II/2

Президијал — Prezidijal

14551/2

stanovništvo veći, nego li oni za muslimansko stanovništvo.

Savezno s time propagirao je slogu i jedinstvo svih Muslimana u Bosni i Hercegovini, jer složni mogu mnogo postići te im je preporučio, da se kod budućih izbora nipošto ne cijepaju, već neka pođu u izbore složni i jedinstveni kao jedan čovjek.

Konačno je Ajanović na daleko i široko razlagao prisutnima o predstojećim izborima, o biračkim spiskovima i o pravu reklamacija.

Za čitavog govora prisutni su mirno govornike saslušali bez ikakvih upadica bilo povoljnih ili nepovoljnih, po govornike. Nakon svršenih govora uskliknuo je predsjednik skupštine govornicima "Ž i v i o" te su to i prisutni djelomično popratili i nije se pokazivalo nikakvo oduševljenje među skupštinarima.

Utišak sam dobio taj, da je narod govornike sasvim apatično saslušao te se o uspjehu te skupštine za seosko žiteljstvo po J. M. O. danas još ne može ocijeniti.

Nakon toga konstituisao se je kotarski odbor J. M. O. u Gračanici te su u odbor ušli kao: Predsjednik: Mujaga Muftić,

Podpredsjednik: Ahmetaga Širbegović,

Tajnik: hafiz Salih Aljić,

Blagajnik: Sabit ef. Aganović,

Odbornici: hafiz Mustafa ef. Šiljić, Muharemag Mujačić, Hifzaga Hifziefendić i Muharemag Rešidbegović, svi iz Gračanice.

Nakon toga bili su izabrani delegati za okružnu i zemaljsku skupštinu i to Mujaga

Muftić, Ahmetaga Širbegović iz Gračanice, M. Salih Nurikić iz Vranovića i Husejn ef. Čurić iz Lukavice, koji će sa svim delegatima iz Bosne i Hercegovine izabrati kandidate za Narodnu skupštinu.

Ovaj se izvještaj istodobno predlaže:

Ministarstvu unutrašnjih dela, Odjeljenju za Bosnu i Hercegovinu, Ministarstvu unutrašnjih dela, Odjeljenju javne bezbjednosti i Okružnom načelstvu u Tuzli.

Kotarski predstojnik:

(Rudolf) Nestlang

SUMMARY

Mehmed Spaho's First Arrival to Gračanica, in December 23rd, 1922

This academic work discusses the first arrival of Mehmed Spaho in Gračanica, the leader of the Yugoslav Muslim Organization - the most influential political grupation of Muslims (Bosniaks) in then-monarchist Yugoslavia. The document on which it is based is significant for the fact that it integrates the current findings on the activity of the Yugoslav Muslim Organization on the territory of Gračanica, and shows the hitherto unrevealed data about the election of its leadership in Gračanica.

Key words: The Yugoslav Muslim Organization, Mehmed Spaho, Gračanica, Mujaga Muftic, Ahmet-aga Širbegovic.